

Brez naslova

Kaj da moram peti o grobeh,
kaj da ne prisveti več veselja čas
kakor v prejšnjih dneh?

Pa mi boste rekli, bratje:
»Zopet sanjaš smrt?«
Ah, kdo ne bil bi bolj potr!t!

Kdor je brata ljubil in izgubil, takega kot jaz,
ne bi solza zlata — zvezdica srebrna
razsvetila mu obraz?

Šel bi v šumo tiho, neizmerno
in bi klical: »Mirko, ali si še živ?«
In odmev bi odgovoril: živ.

Jaz bi mislil, da se on odziva,
da se v šumi, kakor včasih skriva.

Ali klical bi jaz lahko brez prestanka,
a odmev bi bil mi le uganka.

Justinka Peternelj-Nada

Brez naslova

Ko pridem spet domov,
tedaj bo prav gotovo že svoboda.
Pod mostom bo kot vedno šepetala voda,
a jaz šla tiho bom mimo tisoč grobov.

Kot vedno, se bom vsedla v naslanjač,
zamišljeno bo zrla name mati —
če še živi...

Jaz pa s pogledom bom objela hkrati
še gorke se kadeče razvaline bajtic in palač,
na kakšnem kamnu bo še kri...

Tedaj pa na dvorišču se bo smejal otrok
in to smeh naših delavnih rok,
nas mladih vseh!

Ko pridem spet domov,
ne bo več časa za solze
izmed grobov...

Vse bolj nam bo bledele spomin
na kri, dim.
In naše še utrujene roke
že bodo vile jeklo
in bodo lile steklo
za stebre v novi svet mladine brez okov.

Justinka Peternelj-Nada

SPREMNA BESEDA

Pričujoči izbor iz slovenskega anonimnega narodnoosvobodilnega pesništva vključuje štirinajst avtorjev — golo naključje je, da jih je enako število, po sedem iz vsake od omenjenih dolin — ki so se poskušali v verzih in si prizadevali v njih oblikovati svoja čustva in občutja: slutnjo približajočega se vojnega viharja, odločenost za boj proti sovražniku, obsodbo domačih izdajalcev, stisko in bolečino ob izgubi njihovih dragih, a vendar vse to z vročim upanjem in trdnim prepričanjem v svobodo.

Gre za poseben pojav med NOB, ko so ljudje vseh slojev in z najrazličnejšo izobrazbo množično dokazovali svojo iskreno privrženost idejam in ciljem narodnoosvobodilnega gibanja, ne le s puško v roki, ampak tudi s požlahtnjeno, pesniško besedo. Včasih je bila sicer nebogljena, okorna, toda tudi taka je dokazovala svoj obstoj, ko sta bila slovenski narod in jezik obsojena na smrt.

Čeprav je nekaj avtorjev, ki so okupacijski čas takoj zaznamovali v verzih, je očitno, da je iz prve polovice NOB ohranjenih, če ne tudi napisanih precej manj besedil kot iz druge, nekako od kapitulacije Italije naprej. Verjetno so jih v začetku res manj pisali, saj je bilo prebivalstvo ohromljeno in tudi tisk, ki je bil precejšen pobudnik za nastajanje množičnega anonimnega NOB pesništva, še ni bil tako razširjen. Pozneje se je ta dejavnost razmaknila, in četudi so žrtve še padale, so po propadu Italije in drugem zasedanju Avnoja ljudje vedno težje pričakovali zmago NOB, kar je tudi vplivalo na intenzivnejšo vključitev vanj in sodelovanje v njem. Ni redko, da je bilo tudi sestavljanje verzov dokaz tega sodelovanja. Pa ne samo to. Tudi oblika najgloblje osebnega upora in izraz najbolj zatajene bolečine. Pri tem gre za imena, ki so sicer ugotovljiva, toda literarnemu občinstvu v glavnem neznana, saj je večina avtorjev, ki je z NOB oživela, z njegovim koncem tudi umolknila. Le redki od tistih, ki so pisali že prej ali nadaljevali tudi pozneje, so se prizadevali izleviti se iz anonimnosti in prebiti v zahtevnejše ali vsaj širše literarne kroge.

Tudi v Selški in Poljanski dolini smo torej odkrili štirinajst avtorjev*, ki so s svojimi pesemskimi besedili prispevali svoj delež k slovenskemu anonimnemu NOB pesništvu, vendar ni rečeno, da jih ni še več. Mogoče pri dosedanjem delu še nismo imeli sreče, da bi zvedeli zanje. Med nje sodi npr. Florijana. Njeno ime je zapisano ob pesmi *Na delo!* Prvi dve kitici se glasita:

Pač rod naš dolgo že ječi,
pod jarmom krute sužnosti,
za gorami zarja nam žari,
znanilka lepših, boljših dni.

Na delo urno vse hitimo,
hrabre žene in mladina,
za blagor domovine te,
ljube slovenske zemljice.

(SM, Gradivo, str. 525)

* Gre za delo, v okviru znanstvene teme Slovensko narodnoosvobodilno pesništvo 1941—1945, ki ga vodi prof. dr. Boris Paternu na katedri za zgodovino slovenske književnosti pri Filozofski fakulteti v Ljubljani.